

УДК 1(314/316)

О. Г. Найдъонов
кандидат філософських наук, доцент,
докторант відділу інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ДИСКУРСУ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА: ПЛЮРАЛІЗМ І МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ

Сучасний дискурс мережевого суспільства є актуальною потребою правильного орієнтування в нових соціальних реаліях і спрямування суспільного та державного розвитку в корисному для людства напрямку. Мережеве суспільство є однією з найпекучіших теоретичних проблем сучасної соціально-філософської думки, оскільки позначає сутнісну характеристику соціальних процесів, які зародились і розгортаються у суспільстві протягом останньої чверті століття.

Інтернет і сучасні комунікаційні технології надали людині нові можливості комунікації, усунули багато перешкод, полегшили можливість прямого спілкування і взаємодії між людьми. Однак дослідники відзначають і певні складнощі, зокрема, на думку М. Ілляхової, глобальна проблема сучасності полягає у відставанні темпів розвитку компетентності сучасної людини від темпів цивілізаційних змін [1, с. 284]. Справді, в суспільстві потрібно підтримувати розвиток морально-інтелектуального рівня людини, її комунікаційних компетентностей з урахуванням сучасних способів комунікації. Зміни в соціальному житті настільки різноці, інтенсивні і динамічні, що вже не можна уявити фінанси, індустрію, освіту, науку тощо без використання сучасних комунікативних пристроїв (чи як їх модно називати – гаджетів) і комунікативних технологій, заснованих на цифровому обміні інформацією.

Теоретико-методологічними особливостями сучасного дискурсу мережевого суспільства цікавились деякі українські дослідники. Так, І. Гавриленко серед найвідоміших дослідників, для яких мережеве суспільство є домінуючим об'єктом аналізу, обрав для аналізу постаті Р. Коллінза (Rendall Collins) і М. Кастельса (Manuel Castells) [2]. Т. Савельєва, розглядаючи проблеми визначення поняття «мережеве суспільство», звертається до теоретичних надбань багатьох дослідників, серед яких варто виокремити П. Бурдьє (Pierre Bourdieu), Ж. Дельоза (Gilles Deleuze) і П.-Ф. Гваттарі (Pierre-Flix Guattari). Важливим є те, що ця дослідниця, шукаючи підстави для визначення сучасного суспільства як мережевого, окреслює такі вирішальні фактори його становлення: збільшення ролі інформації в житті суспільства, збільшення частки комп'ютерних комунікацій, створення глобального інформаційного (комунікативного) простору, і, відповідно, зміна самої соціальної реальності, в якій усі основні сфери життєдіяльності ґрунтуються на «мережевій логіці» [3, с. 91].

Дискурс відразу двох типів суспільств – мережевого й електронного розглядає Л. Городенко, яка, узагальнюючи соціально-філософські здобутки М. Кастельса, М. Маклюєна (Herbert Marshall McLuhan), Д. Тапскотта (Don Tapscott), О. Гриценко, Г. Камаралі, робить такий висновок: «Мережева комунікація як гарант налагодження зв'язків між соціальними формаціями, групами та індивідами не залежить від умовностей, визначених традиціями соціальних адаптерів. Можливість реалізації вільного, без обмежень спілкування є передумовою подальших трансформацій мережевої комунікації у структурі соціальної комунікації мережевого суспільства» [4, с. 58]. На думку Л. Городенко, мережеве чи електронне суспільство є однією з концептуальних форм розвитку інформаційного суспільства, в якому мережева комунікація відіграє домінуючу роль, а соціальні складники визначають підвалини побудови віртуальної спільноти. Для реалізації усіх вимірів спілкування у цьому суспільстві потрібні технології та технологічні засоби.

Вказані науковці досліджують сучасний дискурс мережевого суспільства в контексті своїх дослідницьких задач. Праць, які б узагальнювали особливості сучасного дискурсу мережевого суспільства, виявити не вдалось. Тому вбачається потреба в дослідженні, яке повинно заповнити цю теоретичну прогалину.

Стаття має своєю метою обґрунтування твердження про те, що плюралізм і міждисциплінарність є основними теоретико-методологічними особливостями сучасного дискурсу мережевого суспільства.

У наш час ядром мережевого суспільства є мережа Інтернет, яка, активно змінюючись і розвиваючись, істотно ускладнює розробку теорії мережевого суспільства, яка б передбачила всі аспекти Інтернету та тих соціальних змін, які він спричиняє в економіці, науці, культурі, комунікації. На сьогодні в соціальній філософії та соціології немає одноголосно визнаного поняття, яке повною мірою визначало б термін «мережеве суспільство», його властивості та межі. Тому цілком виправдано російські дослідники Л. Саєнко та М. Єгоров висунули власне припущення, засноване на аналізі сучасного соціуму і його сучасних трансформацій під впливом інформаційно-технічного чинника. Ось властивості, які, на думку російських соціологів, притаманні мережевому суспільству:

- люди в сучасному суспільстві стають усе більш прихильними до інтернет-комунікації;
- мережева комунікація сприяє більшій відкритості суспільства, державному апарату стає усе складніше приховувати інформацію від населення;
- в Інтернеті збільшується видимість соціальної рівності: на зміну ієрархічним вертикальним соціальним зв'язкам приходять горизонтальні, в яких усі учасники рівні;
- ядром мережевого суспільства є мережа Інтернет, що дає можливість вести мережеве спілкування народів у планетарному масштабі;
- нічим не обмежена громадянська взаємодія в режимі онлайн дозволяє членам соціуму контактувати як між собою, так і з органами управління та влади в будь-який зручний для них час;
- мережеві комунікації мають потенціал для вирішення багатьох соціальних проблем, що існують на сьогодні;
- негативними явищами процесу інтернет-комунікації є всюдозволеність і неконтрольованість, які призводять до різних видів незаконної діяльності (наприклад, протистояння державній владі, інтернет-шахрайство тощо) [5, с. 89].

Крім трансформації сучасної соціальної структури в контексті розвитку інформаційних технологій і аналізу поняття мережевого суспільства, Л. Саєнко та М. Єгоров піднімають питання про мережеву комунікацію як про фактор, який починає грати одну з головних ролей у формуванні нового типу суспільства. Поручуючи питання розвитку горизонтальної мережевої структури, яка приходить на зміну вертикальним управлінським зв'язкам і стає основою соціуму, дослідники роблять висновок, що в результаті цього суспільство набуває нового вигляду, стає більш незалежним від державної влади в інформаційному та комунікативному аспектах. На їхню думку, соціальні мережі, які виходять на перший план завдяки своїм комунікативним можливостям, дозволяють кожній людині задовольняти свої інтереси, наприклад, у спілкуванні чи в інформації. У цьому ж контексті вони приділяють увагу такому важливому щодо

трансформації суспільства процесу, як глобалізація. Як вважають Л. Саєнко та М. Сторов, розвиток економічного, політичного, освітнього життя в умовах мережевого суспільства переходить у зовсім інше русло.

Мережеве суспільство досліджується також політологами. Російські автори О. Морозова, І. Мирошніченко, Н. Рябенко намагаються інтегрувати мережевий підхід і теорію фронтира для того, щоб довести можливість розвитку евристичного потенціалу цієї теорії у виявленні закономірностей еволюції рухомих кордонів мережевого суспільства. Запозичивши розроблену американським істориком Ф. Тьорнером і його послідовниками головну ідею теорії фронтира, російські політологи розкривають можливість цієї теорії стосовно дослідження соціального, зокрема мережевого, простору. Дослідники обґрунтовують і дають характеристику основним етапам розвитку мережевого фронтира, виявляють і розглядають деякі його маркери, даючи йому таке визначення: «Під фронтиром мережевого суспільства, або мережевим фронтиром, ми розуміємо рухливий кордон простору контакту, взаємовпливу і взаємопроникнення соціальних та культурних практик мережевого суспільства і попередніх цивілізаційних соціальних і культурних практик» [6, с. 86]. На їхню думку, будь-яка рухома межа є потенційно конфліктною ділянкою культурного простору, передбачає наявність Іншого, кордонів між Своїм світом і світом Чужого. «Парадоксально, але в мережевому фронтирі відбувається інверсія опозиції Свій – Чужий: чужою, незрозумілою, а тому ворожою постає культура мережевого простору» [6, с. 86]. Сучасні політичні процеси, наростання нелінійності і невизначеності розвитку актуалізують фронтирний дискурс у політичних дослідженнях.

Людське суспільство перебуває в умовах дисбалансу. Нелінійність процесів, що протікають у мережевому суспільстві, є предметом аналізу дослідників у галузі синергетики, одним з яскравих представників якої є бельгійський хімік І. Пригожин (1917–2003), на думку якого, життя можливе лише у відкритих системах, які обмінюються матерією, енергією та інформацією із зовнішнім світом. «Суспільство – це нелінійна система; дії одного впливають на дії інших, – стверджує І. Пригожин. – Ця нелінійність підвищується з ростом суспільства» [7, с. 25]. Вчений пропонує розрізняти тривіальні біфуркації і біфуркації, які справді ведуть до нових соціально-історичних систем. Прикладом останньої є відкриття сільського господарства і металургії – біфуркація неоліту, яка призвела до складної ієрархії суспільства. Соціальна біфуркація, яка пов'язана з використанням викопних джерел енергії (вугіллям і нафтою), призвела до індустріального суспільства. Сучасна інформаційна технологія, яка є частиною технологічної біфуркації, що почалась наприкінці XIX століття і тривала протягом XX століття, веде до мережевого суспільства.

І. Пригожин задається питанням, якими можуть бути наслідки нинішньої біфуркації? «Завдяки її масштабам ми можемо очікувати зростання ролі нелінійності і тому укрупнення флуктуацій і більшої нестабільності», – є його відповідь. Позитивну частину технологічної революції він вбачає у зменшенні нерівності: «На початку XX століття був розрив між «цивілізованими» і «нецивілізованими» (народи. – О. Н.); до останніх звертались трохи краще, ніж до тварин. За сто років нерівність між класами суспільства теж скоротилась, як і нерівність у сім'ї. Але ми все ще далекі від задовільного стану. Є спроби кількісно визначити цей розрив. Судячи з того, що я читав, розрив за часів Людовика XIV був один до п'яти, в 1970-ті роки – один до ста і зараз – один до більш ніж 4 000. Виникає великий розрив у знанні. Ця проблема оновлює свій зміст у мережевому суспільстві. За словами О. Тоффлера, «неграмотний майбутнього – це не той, хто не вмів читати. Ним стануть ті, хто не вмів читатись». Цілі і пріоритети освіти повинні змінюватись у бік ідеалу безперервного навчання» [7, с. 27].

Засновані на лінійних моделях прогнози мережевого суспільства поступово відходять у небуття. Реальні факти соціального життя не вписуються у традиційно лінійний

погляд, вражають спостерігачів своєю несподіваністю. Прийняття самоорганізаційних законів як підстави соціальних змін дозволяє повною мірою досягнути принципу нелінійності суспільних процесів, яка повністю спростовує попередні соціально-філософські уявлення про історію суспільства як рух від простого до складного, як суцільну еволюцію і прогрес. В основі соціальної динаміки лежить цілий спектр політичних, економічних, соціальних, культурних, науково-технічних, психологічних, навіть біологічних факторів, якими не можна нехтувати, намагаючись уявити загальну картину соціотрансформаційних змін. На думку українського соціально-філософського дослідника Л. Безенка, назріла необхідність у виявленні деякого інтегруючого фактора, який би підсумував усі перераховані складові. В рамках самоорганізаційних уявлень така можливість відкривається. Таким інтегруючим фактором можна вважати рівень соціальної ентропії, яка визначається у термінах життєвого світу особистості тим інтегральним переживанням світу, яке і концентрує в собі на глибинному рівні всі складові людського існування» [8, с. 121].

Усе більше дослідників схиляються до думки про обмеженість погляду на природу науки як виключно раціональну [9]. Виникає потреба звернутись до наукових практик в єдності їхньої раціональності та ірраціональності, індивідуальності і соціальності, духовності і тілесності. У зв'язку з цим філософ науки І. Добронравова, аналізуючи постнеокласичні практики повсякденності, зауважує: «Елементами соціальних середовищ, особливо які цікаві для людини, є самі люди. Можливі параметри порядку, які характеризують структури-аттрактори в таких середовищах, визначаються керівними параметрами. Для соціуму – це ціннісні вподобання людей, які характерні для їхньої культури і їхнього часу. Такі керівні параметри, як правило, є довгоживучими. Однак вони все ж можуть змінюватись. Зміна обставин життя, вплив інших культур у нашому світі, до глобалізується, змінюють і спосіб життя, й особисті вподобання, а значить, міняється соціальне середовище, тобто, наприклад, на зміну аттрактору сподівань підтримки з боку держави може прийти аттрактор підприємливості й особистої ініціативи» [10, с. 27–28]. Саме цінності є основою соціокультурних практик людей у складних нелінійних ситуаціях комунікативної дії. Здатність людини протистояти спокусам світу, які штовхають її, щоб зробити зло, забезпечують відповідні цінності. Вони органічно поєднуються з рефлексивністю, незважаючи на неможливість їх емпіричного вимірювання, що переконливо показав В. Лефевр у своїй «Алгебрі совісті» [11].

Мережа є ключовим поняттям сучасного соціально-філософського дискурсу мережевого суспільства. Вона є системою, яка організовує процес комунікації. В. Аршинов дає таке визначення мережі: «Одне з визначень мережі Інтернет ... можна дати через утвердження глобальної комп'ютерної мережі як синергетичного поєднання комунікацій, поєданого з актами пізнання і створення механізмів когерентності особистості смислотворюючих систем» [12, с. 118]. Сучасні мережеві дослідження немислимі без головного поняття, яке позначає породження і формування мережі, – синергетичне сполучення мережевої комунікації.

Мережева форма взаємовідносин відома і притаманна суспільству зі стародавніх часів, вважає визнаний теоретик мережевого суспільства, іспанський соціолог М. Кастельс. Нині людство вступило в новий історичний етап – інформаційну епоху, характерною особливістю якої є активна діяльність людини за лекалами інформаційно-комунікаційної парадигми. Мережеве суспільство як особлива форма функціонування соціальної структури з'являється в нинішню інформаційну епоху, яка спричинена розвитком нових інформаційних і комунікаційних технологій. Комплекс взаємопов'язаних вузлів створює мережу, структура якої утворена і залежить від змісту її кожного конкретного вузла, будь-то державні інститути влади чи товариства співвласників багатоквартирних будинків. Фундаментальним джерелом виробництва, підприємництва і влади є мережева

побудова суспільства, в якій починають протікати основні процеси організації генерування, обробки і передачі інформації [13]. У мережевому суспільстві інформація можна отримати за допомогою спеціальних технологій, доступ до яких відкривають ті, хто створили ці мережі, а соціальні мережі є джерелом інформації, яку отримують люди під час електронного чи віртуального спілкування. Прикладом процесів, які розгортаються на сьогоднішньому етапі розвитку мережевого суспільства, є новий рівень лояльності відносин між виробниками і споживачами. У виробників, інших соціальних діячів з'явилась нова можливість створювати групи мережевих фанатів, моделювати «клонів», які не є реальними людьми, але які поширюють вигідну для бізнесу інформацію, зміцнюють їхній авторитет, що підвищує в інших користувачів рівень довіри до них.

В умовах мережевого суспільства послаблюється контроль влади над суспільством, точніше над інформаційними процесами, які протікають у суспільстві. Сьогодні соціальні мережі є активним учасником політичних баталій, адже електронні комунікації найменше піддаються зовнішній цензурі і регламентації. Соціальні мережі легко залучають і втрачають нових прихильників. За допомогою мережі організовуються різні види діяльності поза нею, на жаль, це не завжди соціально-конструктивна діяльність.

Важливо також не переоцінювати свободи слова в мережі та вільного розповсюдження інформації на іншій частині планети. У грудні 2006 р. австралійцем Дж. Ассанжем було засновано міжнародну організацію, яка займалася пошуком і доведенням до громадськості таємної інформації шляхом поширення її на своєму сайті – Вікілікс (WikiLeaks). Джерела інформації завжди були анонімними. Однак у грудні 2010 р. після опублікування в листопаді на сайті організації листів американських дипломатів до уряду США, британська поліція заарештувала Дж. Ассанджа згідно з міжнародним ордером, виданим урядом Швеції. Під тиском з боку уряду США PayPal припинив обслуговування платіжів Вікілікс, а американські міжнародні платіжні системи Visa та MasterCard заблокували всі платежі на адресу сайту організації.

Наслідком технологічних змін у сфері поділу праці, організації виробництва, руху капіталів, громадських і державних інститутів, мас-медіа тощо М. Кастельс дає соціально-філософське пояснення. В результаті, переконаний учений, формується нове середовище життєтворчості, в якому змінюється зміст простору і часу. Потіки капіталу, інформації, технологій, організаційної взаємодії, символів формують мережеве суспільство. Процеси, в які включені ці ресурси, формують і організують рух кожного потоку. «Простір потоків є матеріальною організацією соціальних практик у розподіленому часі» [13, с. 110]. Мережеве суспільство є глобальним, воно позбавлене географічних кордонів, спілкування у ньому відбувається в реальному часі.

М. Кастельс вважає, що мережа повинна бути чистою від таємної, секретної, «закритої» комунікації. Спілкування всередині мережевого суспільства, будучи прикладом масової самокомунікації, сильно індивідуалізується. М. Кастельс констатує факт трансформації соціальності в сучасному суспільстві: протягом останнього століття прихильність людини до місця проживання і роботи зменшується, відбувається перехід до більш слабких екстериторіальних соціальних зв'язків. «Нова модель соціальності в нашому суспільстві характеризується мережевим індивідуалізмом», – пише М. Кастельс [14, с. 155]. Це відбувається в силу того, що люди реалізують свої потреби, спираючись на нові можливості.

Російський філософ О. Назарчук вбачає новизну соціальності мережевого суспільства в тому, що «кожне соціальне явище трактується як сукупність «повідомлень», здатних транслюватися, накопичуватись, віртуалізуватись тощо. Цей атом, до якого може бути зведене все різноманіття соціальної реальності, можна означити терміном «по-

відомлення», message. У мережевому суспільстві все стає «повідомленням» або потоком «повідомлень»: заповнення особистого життя, політичних подій, явищ культури тощо» [15, с. 70]. Соціальному досліднику по-новому поглянути на суспільство дозволяє теорія мережі, яка призводить до зміни кута зору на суспільство. Спільним для теоретичних підходів, які існували до створення теорії мереж, було те, що у центрі уваги визначення соціальності є соціальна комунікація і соціальні контакти. Теорія мереж визначає розуміння соціальності, трактуючи соціальний контакт як бінарну комунікацію, комунікацію між сторонами, одна з яких повідомляє, а друга сприймає. Тому базові поняття соціальної теорії комунікативно інтерпретуються у контексті комунікативних подій.

Нові можливості соціальної комунікації впливають також на культуру суспільства. Російський філософ І. Лисак вважає, що «такій культурі притаманні темпоральна мівільність, асинхронність, нелінійність, семантичний і аксіологічний плюралізм, домінування публічності» [16, с. 50]. Зміни в мережевому суспільстві зачіпають усі сфери соціального життя – науку, освіту, економіку. Для України перехід до «мережевої моделі» науково-технологічного розвитку сприяє тому, що українські науковці, залишаючись на Батьківщині у своїх інститутах, працюють на замовлення закордонних наукових центрів і фірм, долучившись до міжнародної інтернет-комунікації. І хоч цей процес заміщає горезвісне «витікання мізків» із країни, але не усуває загрозу перетворення України в «наукову плантацію». З цього приводу В. Онопрієнко висловлює глибоке занепокоєння перетворенням нашої країни на сировинний придаток розвинених держав, який «здійснюється не тільки через ринок, а й через наукові системи за допомогою мережевих засобів» [17, с. 65]. Процеси в національних наукових спільнотах, які пов'язані з їх розшаруванням, атомізацією, роз'єднанням теж не дають підстав для оптимізму. Такий стан, на думку В. Онопрієнка, загрожуватиме маргіналізацією вітчизняної наукової спільноти і відтисненням національної науки на узбіччя цивілізації.

З появою мережевого суспільства виникають нові виклики, навіть загрози для людини і суспільства. Дослідники звертають увагу на небезпеку надмірного перебування людини у віртуальному світі, на те, що інформаційні соціальні мережі змінюють образ мислення, почуття і поведінку людини. Наприклад, норвезькі вчені в результаті дослідження зробили висновок, що постійний перегляд стрічки новин у Фейсбуці здійснює наркотичну дію на нервову систему людини, яку можна порівняти із вживанням кокаїну¹. А. Понеділок вважає необхідним порятунок людини від особливого виду перевтоми в результаті тривалих та глибоких «занурень» її у цифровий світ, виведення людини зі стану «безперервної розсіяної уваги, в режимі якого людина постійно переживає стрес» [18, с. 55].

У мережевому суспільстві зберігається можливість захоплення влади над суспільством чи країною з боку тих, хто матиме повноцінний доступ до достовірної інформації і маніпуляції з нею. Цю гіпотетичну форму управління технократичним суспільством, за якої основним важелем соціального управління стане нематеріальна субстанція – інформація, яка прийде на зміну характерним для індустріального суспільства матеріальним предметам – грошам, нерухомості тощо, позначає поняття «нетократія» (англ. netocracy). Це поняття було винайдене редакцією американського журналу, присвяченого технологіям Ваєрд (Wired) на початку 1990-х рр., як контамінація англійських слів «мережа» й «аристократія» (net + aristocracy = netocracy). Нетократія виокремлює найвищий клас суспільства інформаційної ери, який буде своєю владою на технологічних перевагах і мережевих навичках, приходять на зміну буржуазії, соціальна вага і роль якої поступово зменшується.

Концепція нетократії була згодом підхоплена і перекладена шведськими філософами О. Бардом і Я. Зон-

¹ Как влияет Facebook на мозг: необычный вывод ученых [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://24tv.ua/ru/kak_vlijaet_facebook_na_mozg_neobychnyj_vyvod_uchenyh_n773697.

дерквістом у книзі «Нетократія: Нова правляча еліта і життя після капіталізму», яка у 2000 р. спочатку була опублікована шведською мовою як *Nätokraterna: Boken om йе elektroniska klassamhället*, а в 2002 р. англійською мовою у Великобританії. У концепції цих авторів на найвищому щаблі в суспільній ієрархії перебувають люди, що приносять найбільшу «інформаційну користь», вони творять нову «додану інформаційну вартість» на основі вмінь та навичок у роботі з інформаційними ресурсами.

На їхню думку, на зміну капіталізму і демократії прийде нетократія – ті, хто зможе використовувати свої мережі інформації і освоїти нові форми спілкування. Вони успадкують від буржуазії владу і будуть контролювати фінанси та законодавство, формувати нові ділові й урядові еліти. У соціальній опозиції до нетократії перебуває соціальний клас, який вони називають консьюмтаріат (англ. *consumtariat*) – споживачі інформаційного продукту. «Доведеться змиритися з думкою, що в інформаційному суспільстві навіть порівняно невелика за розмірами мережа, яка сповідує принципи аттенціоналізму², може поставити на коліна найсильнішу у військовому і фінансовому відношенні державу світу», – вважають О. Бард і Я. Зондерквіст [19, с. 16]. І хоч це все припущення, не варто виключати з соціально-філософського дискурсу подібні досить загрозові застереження.

Підсумовуючи основні, на наш погляд, особливості сучасного дискурсу мережевого суспільства, потрібно сказати таке.

Розвиток економічного, політичного, освітнього життя в умовах мережевого суспільства переходить у зовсім інше русло. Мережева комунікація – це найважливіший фактор нового типу суспільства, яке завдяки горизонтальній комунікації в інтернет-мережі стає більш незалежним від державної влади в інформаційному та комунікативному аспектах. Соціальні мережі зберігають у собі величезний потенціал для задоволення інтересів людини, наприклад, у спілкуванні чи в інформації.

Глобалізація як процес «зникнення» кордонів є наслідком мережності людства. Незважаючи на очевидні прояви, вона все ж не перетворила людство в «глобальний хутір». Існує поділ між різними культурами як усередині віртуальної мережі, так і між тими, хто активно користується можливостями цифрової комунікації, тими, хто насторожено сприймає мережеву культуру. Це виражається у понятті «мережевий фронтір» як складової теорії фронтіра.

Русійною силою соціальних процесів є біфуркації – «чітко визначені події», – які зумовлюють історичний процес людства. Наприклад, відкриття сільського господарства і металургії є біфуркацією неоліту, яка призвела до складної ієрархії суспільства. Індустріальне суспільство породило соціальна біфуркація, пов'язана з активним використанням вугілля і нафти. Сучасна інформаційна технологія, яка є частиною технологічної біфуркації останніх ста років, призвела до появи мережевого суспільства.

За останній вік нерівність між класами суспільства зменшилась, як і нерівність у сім'ї, але ситуація ще остаточно не вирішена. У сучасному суспільстві пріоритетною соціальною вимогою стає безперервне навчання людини. Може виникнути ще одна нерівність між тими, хто здатен це робити, і тими, хто не захоче навчатися протягом життя.

Підставою соціальних змін мережевого суспільства є самоорганізаційні закони, які дозволяють повною мірою досягнути принципову нелінійність суспільних процесів, яка повністю спростовує попередні соціально-філософські уявлення про історію суспільства як руху від простого до складного, як суцільну еволюцію і прогрес. Намагаючись уявити загальну картину, неможливо обійтись без врахування сукупності політичних, економічних, соціальних, культурних, науково-технічних, психологічних, навіть біологічних факторів, які лежать в основі соціотрансформаційних змін.

Інтегруючим фактором, який би підсумував усі перераховані складові, можна вважати рівень соціальної ентропії,

яка «визначається у термінах життєвого світу особистості тим інтегральним переживанням світу, яке і концентрує у собі на глибинному рівні всі складові людського існування» [8, с. 121].

У центрі уваги міждисциплінарного аналізу соціальних практик сучасного суспільства першочерговим є розгляд практик, що самоорганізуються. Синергетичний контекст їх дослідження зумовлює розгляд соціальних цінностей як аттракторів людської поведінки, породжує і формує мережі синергетичного сполучення мережевої комунікації.

У мережах починають протікати основні процеси організації генерування, обробки, передачі і зберігання інформації. Вони також стають джерелом виробництва, підприємництва і влади. В мережевому суспільстві інформацію можна отримати з допомогою спеціальних технологій, доступ до яких відкривають ті, хто організовує спілкування у мережі.

У мережевому суспільстві змінюється соціальність, яку М. Кастельс вбачає у мережевому індивідуалізмі, а О. Назарчук вважає, що все різноманіття соціальної реальності може бути зведене до атома, який можна назвати терміном «повідомлення». Атомом суспільства є не індивід, а «повідомлення», саме з них складається життя індивідів, інститутів, класів. Неважливо, хто є носієм повідомлень, важливо, якого типу повідомлення формують систему комунікації. Форми соціальних утворень зумовлені повідомленнями, які також легітимізують суб'єктів комунікації у їхньому соціальному статусі. У результаті комунікації можуть виникати різні соціальні форми, але всі вони є одним із видів мереж. Завдяки цьому вони здатні перетікати в інші форми й обмінюватись із ними.

Таким чином, узагальнюючим висновком дослідження вбачається те, що плюралізм і міждисциплінарність є основними теоретико-методологічними особливостями сучасного дискурсу мережевого суспільства. Наукова інтерпретація процесів і явищ сучасного суспільства немислима без зусиль учених із різних галузей наукового і навіть ірраціонального знання. Комплексність і складність мережевого суспільства зумовлює його філософський, соціологічний, психологічний, економічний та інший аналізи для прояснення суті і сенсу соціальних реалій та перспектив.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на виявлення нових теоретико-методологічних особливостей соціально-філософського осмислення суспільства, в якому з'явилися нечувані раніше можливості людської і соціальної взаємодії та комунікації.

Література

- Ілляхова М.В. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освітньо-економічного потенціалу України / М.В. Ілляхова // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей : зб. наук. пр. / редколегія ; відп. секр. З.С. Скринник. – К. : УБС НБУ, 2015. – 348 с. – С. 283–290.
- Гавриленко І.М. Мережеве суспільство як поняття, образ та історична перспектива / І.М. Гавриленко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. – № 1. – С. 62–81.
- Савельєва Т.П. Сучасне мережеве суспільство: проблеми визначення / Т.П. Савельєва // Сучасне суспільство. – 2012. – Вип. 1. – С. 87–92.
- Городенко Л.М. Мережеве суспільство та мережеві комунікації / Л.М. Городенко // Інформаційне суспільство. – 2011. – Вип. 14. – С. 55–58.
- Саєнко Л.А. Сетевое общество в контексте современных социальных трансформаций / Л.А. Саєнко, М.В. Егоров // Дискуссия. – 2014. – № 7 (48). – С. 88–93.
- Морозова Е.В. Фронтір сетевого общества / Е. Морозова, И. Мирошниченко, Н. Рябенко // Мировая экономика и международные отношения. – 2016. – Т. 60. – № 2. – С. 83–97.
- Пригожин И.Р. Сетевое общество / И.Р. Пригожин // Социологические исследования. – 2008. – № 1. – С. 24–27.

² Аттенціоналізм – здатність приваблювати й утримувати увагу мережевого співтовариства.

8. Бевзенко Л.Д. Самоорганізаційна парадигма і проблемне поле соціології // Л.Д. Бевзенко / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 113–126.

9. Кочубей Н.В. Синергетические концепты и нелинейные контексты : [монография] / Н.В. Кочубей. – Суми : Університетська книга, 2009. – 236 с.

10. Добронравова И.С. Постнеоклассические практики повседневности: преимущества синергетического контекста обсуждения / И.С. Добронравова // Практична філософія. – 2010. – № 2 (36). – С. 24–29.

11. Лефевр В.А. Алгебра совести / В.А. Лефевр. – М. : Когито-Центр, 2008. – 411 с.

12. Аршинов В.И. Методология сетевого мышления: феномен самоорганизации / В.И. Аршинов, Ю.А. Данилов, В.В. Тарасенко // Онтология и эпистемология синергетики. – 1997. – С. 101–119.

13. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. ; под науч. ред. О.И. Шкаратана ; Гос. ун-т. Высш. шк. экономики. – М., 2000. – 606 с.

14. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс ; пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитоновой. – Екатеринбург : У-Фактория, 2004. – 328 с.

15. Назарчук А.В. Сетевое общество и его философское осмысление / А.В. Назарчук // Вопросы философии. – 2008. – № 7. – С. 61–75.

16. Лысак И.А. Современное общество как общество сетевых структур / И.А. Лысак, Л.Ф. Косенчук // Информационное общество. – 2015. – № 2–3. – С. 45–51.

17. Онопрієнко В. Інтернет і наука в глобалізованому світі / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко // Вісник Національної академії наук України. – 2008. – № 1. – С. 63–66.

18. Понеділок А.І. Фактори та проблеми подолання саморуйнації особистості / А.І. Понеділок // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Філософія. – 2012. – № 38. – С. 51–64.

19. Бард А. Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. / А. Бард, Я. Зодерквист [пер. с англ. В. Мишучкова]. – СПб. : Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. – 252 с.

Анотація

Найдьонов О. Г. Теоретико-методологічні особливості сучасного дискурсу мережевого суспільства: плюралізм і міждисциплінарність. – Стаття.

Плюралізм і міждисциплінарність є основними теоретико-методологічними особливостями сучасного дискурсу мережевого суспільства. Наукова інтерпретація процесів і явищ сучасного суспільства немислима без зусиль учених з різних галузей наукового і навіть ірраціонального знання. Комплексність і складність мережевого суспільства зумовлює його філософський, соціологічний, психологічний, економічний та

інший аналізи для прояснення суті і сенсу соціальних реалій та перспектив. Мережева побудова суспільства формує нове середовище життєтворчості, змінює зміст простору і часу, спрямовує потоки капіталу, інформації, технологій, організаційної взаємодії, символів. Дослідження цього розмаїття є найбільш оптимальним з різних методологічних ракурсів.

Ключові слова: мережевий фронтір, соціальна ентропія, синергетичне сполучення мережевої комунікації, нетократія.

Аннотация

Найдьонов А. Г. Теоретико-методологические особенности современного дискурса сетевого общества: плюрализм и междисциплинарность. – Статья.

Плюрализм и междисциплинарность являются основными теоретико-методологическими особенностями современного дискурса сетевого общества. Научная интерпретация процессов и явлений современного общества немислима без усилий ученых из разных областей научного и даже иррационального знания. Комплексность и сложность сетевого общества обуславливает его философский, социологический, психологический, экономический и другой анализы для прояснения сути и смысла социальных реалий и перспектив. Сетевое строение общества формирует новую среду життєтворчості, меняет содержание пространства и времени, направляет потоки капитала, информации, технологий, организационного взаимодействия, символов. Исследование этого разнообразия является наиболее оптимальным с разных методологических ракурсів.

Ключевые слова: сетевой фронтір, социальная энтропия, синергетическое соединение сетевой коммуникации, нетократія.

Summary

Naydonov O. H. The theoretical and methodological features of the modern discourse of the network society: pluralism and interdisciplinarity. – Article.

Pluralism and many branch of knowledge are the main theoretical and methodological features of the contemporary discourse of a network society. The scientific interpretation processes and phenomena of the contemporary society is unthinkable without the efforts of scientists from different fields of scientific knowledge and even an irrational one. The complexity and difficulty of the network society determines its philosophical, sociological, psychological, economic and other tests to clarify the nature and meaning of social realities and prospects. Network building society creates new life creation environment, changes the meaning of space and time, sends in the new directs the flow of capital, information technology, organizational interaction symbols. Studies of this diversity is the best from different methodological perspectives.

Key words: network frontier, social entropy, synergistic combination of network communication, netocracy.